

O POJMU, SUŠTINI I OBLICIMA VOJNE ORGANIZACIJE

Potreba da se pojam i suština vojne organizacije šire obrade sa vojnosociološkog aspekta proizilazi, uglavnom, iz nekoliko razloga. Prvo, u istoriji razvoja ljudskog društva vojna organizacija se pojavljivala kao odlučujući element vojne sile, a i u savremenoj prelaznoj epohi ispoljava sličnu tendenciju. Drugo, u savremencij teoriji ispoljavaju se terminološka i pojmovna raznolikost i neujednačenost o tome šta treba podrazumevati pod vojnom organizacijom, oružanim snagama, vojskom, armijom i sl. Treće, što je, po našem mišljenju, najvažnije, prilikom razmatranja pomenutih društvenih fenomena gubi se iz vida društveno-istorijski momenat. Naime, ne zapažaju se kvalitativne promene do kojih dolazi u vojnim strukturama socijalističkog društva, posebno u procesu razvoja samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa.

Na osnovu radova klasika marksizma i savremene marksističke misli o vojnim pitanjima, smatramo da pod pojmom vojne organizacije treba podrazumevati posebnu organizaciju u klasnom društvu koja, pored povezanosti sa ostalim društvenim pojavama, kao što su, pre svega, državne organizacije, društvene skupine (klase, političke organizacije i dr.), ima i svoje posebne zakonitosti i kvalitativna obeležja. Suština vojne organizacije izražava se kroz sledeća bitna svojstva:

— nastala je cepanjem društva na antagonističke klase i pojavom države-otuđene političke sile u društvu;

— predstavlja koncentrisan izraz vojne moći države i njen konstitutivni element, a pojavljuje se i kao koncentrisana vojna moć užih društvenih zajednica, društvenih skupina — klasa, političkih i verskih organizacija i dr.;

— osnovna joj je funkcija da oružanim nasiljem obezbedi politiku države, odnosno klase, političke organizacije itd., tj. da uspostavi, očuva ili sruši određeni društveno-politički sistem;

— za razliku od drugih društvenih organizacija, nju čine ljudi opremljeni naoružanjem i ratnom tehnikom koji se pripremaju za oružanu borbu.

Opširnije definisanje pojma vojne organizacije omogućuje da se shvate opšta, najbitnija svojstva tog društvenog fenomena i da

se lakše snađemo u čitavom spektru raznih termina kojima teorijska misao, posebno vojna, označava pojedine oblike, delove i aspekte ove društvene organizacije.¹

Smatramo da je za shvatanje suštine vojne organizacije važno obratiti pažnju na odnose i veze između vojne organizacije i ostalih materijalnih i ljudskih snaga društvene zajednice koje se angažuju ili se mogu angažovati u oružanoj borbi — ratu van vojne organizacije i u njoj. Vojna moć, sila države, ili klase ne ispoljava se isključivo kroz vojnu organizaciju kao konstitutivni element političke sile, odnosno, politički organ klase. Vojna sila je šira društvena realnost, obuhvata sve materijalne i ljudske snage koje neposredno i aktivno mogu da učestvuju u ratu.²

Vojna organizacija je istorijska kategorija. To znači da su određeni društveni uslovi doveli do njene pojave i da će promena tih uslova dovesti do njenog nestanka. Prvobitna zajednica nije poznavala vojnu organizaciju kao poseban društveni fenomen. Vojnu silu predstavljali su svi članovi društva sposobni da učestvuju u oružanim sukobima.

Unutrašnje društvene suprotnosti koje su se razvijale na temelju podele rada, nastanku privatne svojine i podeli društva na klase, uslovile su pojavu izdvojene grupe ljudi koji su opremljeni oruđima za vođenje oružane borbe. Stvorena je vojna organizacija kojom je država oružanim nasiljem obezbeđivala određeni način materijalne proizvodnje, odnosno, interese vladajuće klase.

Građanske a posebno proleterске revolucije ispoljile su prve pojave odumiranja vojne organizacije. Naime, učešće širokih narodnih masa i angažovanje ogromnih materijalnih sredstava u oružanim revolucijama i odbrambenim, pravednim ratovima, predstavljaju impozantnu praksu prevazilaženja vojne organizacije kao isključivog elementa države, odvojene i otuđene od društva, začetak njenog podruštvljavanja. Proces deetatizacije društvenih odnosa na vojnom planu razvija se u smeru vraćanja društvu onih funkcija koje je država monopolisala u formi vojne organizacije. Razvoj samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa determiniše proces deetatizacije vojnih struktura, tj. stvaranja takvih formi vojnog organizovanja društva koje će, u datim objektivnim uslovima (unutrašnjim i spoljnim), predstavljati optimalni oblik naoružanog naroda, formu vraćanja društvu vojno-odbrambenih funkcija koje su

¹ *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* pod armijom podrazumeva vojsku uopšte, a u užem smislu strategijsko-operativnu jedinicu *Mala politička enciklopedija* smatra armiju sinonimom za oružane snage, sastavljene iz određenih vidova, i kao posebnu organizaciju, obučenu i opremljenu za vođenje oružane borbe. U našim pravnim aktima upotrebljavaju se dva termina — armija kao už i oružane snage kao širi pojam pod kojim se podrazumevaju armija i druge oružane jedinice (milicija, omladinske i druge oružane formacije van JNA). U prevodima se za istu suštinu u raznim izdanjima upotrebljavaju razni termini (vojska, armija, oružane snage, vojna sila i dr.).

² Vojna industrija i ostala materijalna sredstva koja se neposredno angažuju u ratu, organizovano i neorganizovano učešće masa u oružanoj borbi, relativno pasivni oblici otpora koje pružaju narodne mase neprijatelju itd. i vojna organizacija su elementi vojne sile.

bile otuđene i osamostaljene posredstvom države i njene vojne organizacije.

Iz činjenice što je vojna organizacija fenomen klasnog društva proizilazi nekoliko njenih bitnih karakteristika.

Vojna organizacija je po karakteru klasna. Ona predstavlja konstitutivni deo državne organizacije, osnovnu snagu državnog monopola fizičke prinude. Njena celokupna potencijalna i aktivna delatnost služi za sprovođenje politike države, a kroz to za obezbeđivanje određenog načina materijalne proizvodnje, odnosno, bitnih interesa vladajuće klase. Vojna organizacija kao atribut države javlja se kao formalni predstavnik vojne moći društvene zajednice klasnog društva, koja zbog nepomirljivih klasnih protivrečnosti može da egzistira samo kao organizovano i ujedinjeno društvo posredstvom državne organizacije otuđene od njega.

Personalni sastav rukovodećih kadrova u vojnoj organizaciji takođe izražava njen klasni karakter. Vladajuća klasa uvek obezbeđuje odlučujući uticaj na vojnu organizaciju, bilo da se radi o slučaju kada je pretežan deo sastava regrutovan od pripadnika jedne klase, ili kada osnovnu masu boračkog sastava čine pripadnici potčinjene klase,³ kako je to pravilo u najnovije doba.

Lenjin je u toku priprema za oktobarsku revoluciju detaljno razradio marksističko stanovište o klasnom karakteru svake vojne organizacije. Ukazao je na to da „armija ne može i ne treba da bude neutralna” i da „teorija o narodnoj armiji” buržoaske države predstavlja samo demagošku izmišljotinu apogeta buržoazije.⁴

Vojne organizacije koje stvaraju razne društvene skupine van državne vojne organizacije mogu, u osnovi, imati dvojak karakter. U zaoštrenim klasnim sukobima mogu izrastati kao vojne organizacije klase, političke organizacije koje se bore za revolucionarne društvene promene, za osvajanje političke vlasti. Tada predstavljaju vojnu silu koja se suprotstavlja (potencijalno ili aktivno kroz oružanu borbu) vojnoj organizaciji vladajuće klase — države. U relativno homogenim društvenim zajednicama — bilo da je jedinstvo interesa osnovnih društvenih skupina rezultat potrebe vođenja odbrambenih, pravednih ratova, ili razvoja progresivnog načina materijalne proizvodnje — može doći do stvaranja vojne organizacije društvenih skupina koje mogu egzistirati u većem ili manjem stepenu samostalno ili kao sastavni delovi državne vojne organizacije.⁵

Relativna samostalnost vojne organizacije u odnosu na klasu, državu i društvenu zajednicu je, takođe, jedna od njenih bitnih

³ Odlučujući uticaj vladajuća klasa postiže: postavljanjem svojih pripadnika na važnije komandne položaje, na osnovu ekonomske moći, indoktrinacijom, organizacijom i unutrašnjim odnosima u vojnoj organizaciji itd.

⁴ Vidi: Lenjin — *Dela* — tom X, str. 37—38 — Moskva 1952. god.

⁵ Iz mnoštva istorijskih primera podsećamo na način vojnog organizovanja francuskog naroda u ratu 1870—1871. god. što su klasici detaljno obradili; zajedničke borbe radničke klase i buržoazije u buržoasko-demokratskoj revoluciji u zapadnoj Evropi; formiranje milicijskog sistema vojne organizacije u Švajcarskoj 50-tih godina prošlog veka i u američkom građanskom ratu, kada su pojedine vojne formacije izražavale vojnu silu raznih klasa i slojeva (radnička klasa, seljaštvo, srednji slojevi itd.).

karakteristika. Zavisno od karaktera društvenih odnosa, vojna organizacija se pojavljuje kao relativno samostalan društveni faktor koji, u manjem ili većem stepenu, istupa kao aktivni činilac u kreiranju politike svoje klase, države, tj. u društvenim kretanjima uopšte. Najizrazitiji oblik njenog osamostaljenja izražava se kada klasni odnosi i snage omoguće da vrhovni vojni organi preuzmu funkcije državnih organa ili kada vojno rukovodstvo obezbedi presudan uticaj na kretanje državne politike. Tendencije vojnih faktora da, posredstvom drugih državnih organa, monopolišu funkcije društvenih kretanja, nazivamo militarističkim, a društveno-politički sistem u kome vojni organi postaju stvarni kreatori politike militarističkim.

Smatramo za potrebno da u kraćim crtama ukažemo na oblik ispoljavanja vojne organizacije i istaknemo najopštije sociološke zakonitosti koje su došle do izražaja u svim klasnim tipovima.

Od pojave do današnjeg dana, vojna organizacija se kroz sve društveno-ekonomske formacije klasnog društva ispoljavala u tri opšta oblika — kao milicija, stajaća vojska i kombinacija sa težištem na prvoj ili drugoj. Interesantno je primetiti da, i pored toga što su se bitna svojstva i sadržina vojne organizacije u pojedinim društveno-ekonomskim formacijama i pojedinim etapama u okviru njih — znatno razlikovale, oblik ispoljavanja uvek se, u krajnjoj liniji, svodio na miliciju ili stajaću vojsku, odnosno, njihovu kombinaciju. Time se ne tvrdi da su oblici vojne organizacije robovlasničkog društva identični u svim pojedinostima sa kasnijim oblicima, već da imaju neke opšte zajedničke karakteristike koje uslovljavaju da se sa sociološkog aspekta učini ova najopštija tipizacija.

Milicijski oblik vojne organizacije pojavljivao se kroz sve društveno-ekonomske formacije klasnog društva, pri čemu je, pored niza specifičnih obeležja koji su bili uslovljeni istorijskim uslovima, ispoljavao i neke konstantne opšte osobenosti. Marksistička misao⁶ uopštila je i postavila najopštije karakteristike milicijskog oblika vojne organizacije: a) masovnost b) teritorijalni princip mobilizacije i formiranja jedinica, c) izbornost starešinskog sastava, d) aktiviranje u ratu — revoluciji (u miru postoje samo neznatni profesionalni vojni kadrovi), e) obuka se izvodi povremeno itd.

Stepen masovnosti vojne organizacije bio je uslovljen društveno-istorijskim okolnostima. Robovlasničke milicijske vojne organizacije obuhvatale su gotovo sve slobodne muškarce robovlasničke klase, sposobne za oružanu borbu. Masovnost se protezala isključivo na vladajuću robovlasničku klasu, dok su robovi i najsiromašniji slobodni građani bili isključeni iz vojne organizacije. Milicije srednjovekovnih gradova, seljačkih pobunjenih masa i gradova u novom veku karakterisale su se masovnošću, regrutujući snage iz cehova, seljaštva i gradova, dakle, samo iz određenih slojeva klasa i sredina. U buržoasko-demokratskim revolucijama masovnost vojne

⁶ Engels u članku »Vojska«, Mering u delu »Ogledi iz istorije ratne veštine«, lideri druge internacionale Bebel, Zores, Lipkneht i dr. u praktičnoj i teorijskoj delatnosti — Lenjin u pripremama za izvođenje revolucije u Rusiji 1905. i 1918. Tito u »Vojnim dijelima« i dr.

organizacije dobija nov kvalitet. Na primer, u velikoj francuskoj revoluciji 1789. godine, u okviru vojne organizacije učestvuju i druge klase i slojevi: radnička klasa, gradska sirotinja, seljaštvo, tj. došlo je do pojave nacionalnih armija.

Izbornost starešinskog sastava je, takođe, zavisila od društveno-istorijskih uslova i manifestovala se na specifičan način. U robovlasničkim milicijskim vojnim organizacijama, deo starešinskog sastava birali su pripadnici jedinica, a najodgovornije starešine — narodna skupština. U revolucionarnim milicijskim vojskama krajem XVIII i prvom polovinom XIX veka, starešinski sastav birale su takođe boračke mase, a politička predstavnička tela postavljala su najodgovornije komandante. Starešinski sastav u Nacionalnoj gardi pariske komune, zaključno sa bataljonskim komandama i komitetima, birali su borci, a Skupština komune je birala glavnu komandu. Interesantan je način izbora starešinskog sastava u jedinicama pruske Landvera (milicije). Komisija od dva plemića i jednog građanina birala je komandire jedinica, čime je do punog izražaja došao klasni odnos snaga i karakter društveno-političkih odnosa u Pruskoj prvih decenija XIX veka. U oktobarskoj revoluciji sve starešine bile su birane od boraca Crvene garde. I u našem NOR-u, u prvoj fazi ustanka, komandire osnovnih jedinica birali su borci, a komandante bataljona i odreda, najčešće, partijski komiteti koji su organizovali i formirali jedinice.

Za milicijski oblik vojne organizacije u klasnom društvu karakteristično je to što se, po pravilu, pojavljivao kada su progresivne i revolucionarne klase i snage težile da u oružanom obračunu razbiju stare reakcionarne društvene odnose i vojnu organizaciju koja je bila organizovana u obliku stajaće vojske i predstavljala stub odbrane preživelog društveno-političkog i ekonomskog uređenja. Međutim, usled diferencijacije u progresivnim i revolucionarnim pokretima pobedničke klase dolazilo je, po uspostavljanju novih društvenih odnosa, do napuštanja milicijskog oblika vojne organizacije i formiranja stajaće vojske.⁷ U odbrambenim, pravednim ratovima, milicijski oblik vojne organizacije se uvek pojavljivao kao težišni ili pomoćni stajaćoj vojsci. Naime, potreba odbrane vitalnih interesa naroda, nacije, prigušivala je unutrašnje klasne suprotnosti, ili su narodne mase, usled anacionalnosti vladajuće klase, uzimale u svoje ruke sudbinu državne zajednice u celini, a milicijski oblik vojne organizacije pružao je optimalne uslove za vođenje rata.

Novija istorija puna je primera koji potvrđuju ovu konstataciju. U borbi protiv Napoleona I, Pruska je prvi put, pored stajaće vojske, formirala i Landver koji je odigrao presudnu ulogu. U francusko-pruskom ratu 1870/71. francuski narod je, posle kapitulacije Napoleona III i poraza jedinica stajaće vojske, vodeći odbrambeni rat, vojnu organizaciju izrazio pretežno u obliku milicije. Oktobarsku revoluciju izvela je Crvena garda organizovana po milicijskom sistemu. U našem NOR milicijski oblik vojne organizacije bio

⁷ Karno i Napoleon su, odmah po preuzimanju vlasti, reorganizovali vojsku u stajaći oblik kao osnovni, a milicijske jedinice kao pomoćne.

je neprekidno prisutan, a u prvoj fazi i jedini. Oslobođilačke jedinice u Južnom Vijetnamu — pored operativne vojske — imaju čitav splet milicijskih jedinica.

Međutim, istorija poznaje primere kada su vojnu organizaciju u obliku milicijskog sistema organizovale i društvene zajednice sa konzervativnim i preživelim društvenim odnosima. Klasičan primer u tom smislu izneo je Mering, analizirajući ustanak seljaka Vandeje 1792. godine i tirolski pokret 1809. godine.⁸ Posebni geostrategijski uslovi i karakter unutrašnjih klasnih odnosa omogućili su da se u Švajcarskoj od XVII veka do danas zadrži, u osnovi, milicijski oblik vojne organizacije.

Bili bismo nepotpuni ako ne ukažemo na značajan uticaj vojno-tehničkog faktora, tj. stepena ekonomskog razvoja izraženog u kvalitetu i kvantitetu naoružanja i ljudstva na oblik vojne organizacije.⁹ Marksistička teorija je istakla zakonitost da stepen razvoja proizvodnih snaga, kvalitet i kvantitet naoružanja i ljudstva, uslovljavaju potrebu postojanja manje ili veće grupe profesionalnih vojnika. Engels je u pojavi ostraguša video neophodnost postojanja profesionalnih vojnika; rezolucija prvog kongresa I internacionale, pored milicijske vojne organizacije, dozvoljava postojanje i kadrovskog jezgra; a u ratovima za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje u XIX veku Engels je insistirao da se vojna organizacija demokratskih snaga formira u obliku kombinacije stajaće vojske i milicije sa težištem na prvoj.¹⁰ Savremeni razvoj ratne tehnike potvrđuje pravilnost ovih marksističkih shvatanja. Čitav sistem službi i rodova u RV i PVO, na primer, ili tačnije, razvoj ratne tehnike, determiniše neophodnost postojanja ljudi kojima će opsluživanje i upotreba te tehnike biti isključivo zanimanje.

Vojna organizacija u obliku stajaće vojske pojavila se još u robovlasničkom društvu i bila stalan pratilac svih klasnih društveno-ekonomskih formacija, ispoljavajući se u raznim varijantama. Diferencijacija unutar vladajuće klase i, pre svega, zaoštavanje klasnih odnosa između potčinjenih i vladajuće klase, determinisali su pojavu tog oblika vojne organizacije.

Gledano istorijski, stajaća vojska se javljala u raznim varijantama: kao najamna, zavrbovana i na druge načine prikupljena, formirana na osnovu opšte vojne obaveze s pravom zamene i, konačno, relativno potpunijeg oblika opšte vojne obaveze. Međutim, sve konkretne manifestacije stajaće vojske karakterisala su neka zajednička, konstantna opšta obeležja, od kojih navodno najbitnija:

a) Stalnost postojanja i mobilnost bitnih efektivna vojske koji se, u slučaju potrebe, dopunjavaju rezervnim sastavom. Od uvođenja

⁸ Vidi: *F. Mering — Ogledi iz istorije ratne veštine* — izd. VIZ 1955. godine.

⁹ Engels je u radovima: »*Antidiringu*« i »*Mogućnosti i preduslovi za rat Sv. alijanse protiv Francuske 1852*« obrazložio pomenutu zakonitost.

¹⁰ Engels je u članku »*Prusko vojno pitanje i radnički pokret Nemačke*« 1865. god. pisao: »Neophodno je imati jedinice koje ne bi morale da uče azbuku ratne veštine tek kada se suoče sa neprijateljem; zbog toga mi uopšte ne uzimamo u obzir iluziju o milicijskoj armiji« (Marks i Engels — *Dela*, tom XVI, str. 53 (na ruskom)).

opšte vojne obaveze početkom XIX veka postalo je tipično da određena godišta boračkog sastava i starešinski sastav čine potpuno mobilan deo i osnovnu snagu vojne organizacije koja se, u slučaju pripreme za rat, proširuje rezervnim sastavom vojnika i starešina, koji su kroz obuku — kadrovski rok, vojne škole, kao i povremenu obuku za rezervni sastav — pripremljeni za razne jedinice i oružanu borbu. Obuhvatajući samo nekoliko godišta vojnih obveznika, stajaća vojska je u odnosu na milicijski oblik vojne organizacije, po masovnosti znatno uža. Vojna obuka je i sistematska i dugotrajna, jer se i posle odsluženja vojnog roka produžuje za određena godišta.

b) Postojanje stalnog relativno mnogobrojnog starešinskog — kadra je opšta karakteristika stajaćih vojski, za razliku od milicijskog sistema gde, sem manjeg broja profesionalaca, starešinski i borački sastav obavlja svoje redovne poslove.

c) Karakter unutrašnjih odnosa u stajaćoj vojsci je zasnovan na principu centralizma i hijerarhije. Sva vlast, uključujući raspolažanje ljudima (njihovim životima), koncentrisana je po principu subordinacije u vrhovnoj komandi, za razliku od milicijskog oblika vojne organizacije gde su, po pravilu, više izraženi princip dobrovoljnosti, inicijativa i demokratski centralizam. Tako, na primer, izbornost starešinskog sastava u stajaćoj vojsci je isključena — starešine se postavljaju naredbama i ukazima šefa države i vrhovne komane, ili u vojnim propisima i zakonima važi princip „naređenje starešine zakon je za potčinjenog” itd.

Istorijski odnos klasnih snaga i interesa i stepen razvoja ekonomike uslovlili su oblik i varijetete vojne organizacije. Stajaću vojsku stvorile su vladajuće klase, države u onim etapama razvoja društvenih odnosa kada je trebalo političkom silom održavati stare, preživle društveno-političke ekonomske odnose. Sistem centralizma i hijerarhije, formalna disciplina, kasarska izdvojenost i sadržaj ideološko-političkog vaspitanja omogućavali su vladajućoj klasi — državi — da stajaćom vojskom mobiliše i upotrebi pripadnike i drugih klasa u realizovanju svoje politike. Stajaća vojska je oblik vojne organizacije koji obezbeđuje da se optimalno izrazi dostignuti stepen u razvoju kvaliteta i kvantiteta naoružanja i ljudstva.

Da bi se prišlo, i u veoma fragmentarnom vidu, razmatranju bitnih obeležja vojnih struktura socijalističkog društva, neophodno je prethodno podsetiti na stanovište klasika o *naoružanom narodu*.

Važno je zapaziti da su klasici shvatali pojam i suštinu naoružanog naroda u dvojakom smislu:

a) Smatrali su da je, u okviru kapitalističkih društvenih odnosa, neposredni zadatak radničkog pokreta da političkom borbom nastoji da se buržoaska vojna organizacija, inače organizovana u obliku stajaće vojske, transformiše u milicijski sistem, radi borbe protiv militarizacije društva, onemogućavanja osvajačkih ratova i demokratizacije društvenih odnosa, tj. obezbeđivanja povoljnijih uslova za borbu radničke klase. Dakle, pod pojmom borbe za naoružani narod u okviru konsolidovanih kapitalističkih društvenih odnosa, Marks i Engels su podrazumevali borbu za uspostavljanje

milicijskog oblika vojne organizacije buržoaske društvene zajednice. Rezolucija I kongresa II internacionale o vojnim pitanjima, kao i radovi Bebela¹¹ i Žoresa¹² na temu naoružanog naroda, ilustruju i potvrđuju navedenu konstataciju. Svakako, oportunistička koncepcija lidera II internacionale o narodnoj državi i naoružanom narodu u okvirima kapitalističkih društvenih odnosa kao krajnjeg cilja borbe radničkog pokreta suštinski se razlikuje od marksističkog stano- višta: potrebe borbe, kao taktičkog, bližeg zadatka radničke klase za uspostavljanje milicijskog oblika vojne organizacije postojeće buržoaske države, kako bi se stvorili povoljni uslovi za realizaciju krajnjeg cilja — razbijanje buržoaske države i njene vojne organi- zacije, stvaranje proleterske vojne organizacije i države.¹³

b) U uslovima socijalističkih društvenih odnosa, pojam naoruža- nih naroda kod klasika marksizma ima kvalitativno novo značenje i sadržinu. Smatramo da su klasici u uslovima izgradnje besklasnih društvenih odnosa, pod pojmom naoružanog naroda podrazumevali *ne samo oblik ispoljavanja vojne organizacije nego prevashodno njenu kvalitativno izmenjenu suštinu*. Naime, ta nova vojna organi- zacija socijalističke društvene zajednice predstavlja proces negacije vojne organizacije uopšte, znači proces vraćanja društvu oružanih funkcija koje mu je pojavom klasa i državne organizacije u vidu vojne organizacije bila oduzeta, otuđena.

Prema tome, suštinu naoružanog naroda po klasicima predstav- lja proces oduzimanja vojne organizacije, otuđene od društva. U vezi s oblikom ispoljavanja vojne organizacije naoružanog naroda klasici su smatrali da će to biti svojevrsan milicijski sistem koji će po svim opštim, bitnim osobenostima masovnosti, izbornosti sta- rešinskog sastava, aktiviranja u posebnim situacijama i dr., daleko prevazilaziti do tada poznate manifestacije, da će postati vojna or- ganizacija svih građana sposobnih da nose oružje, a samim tim prestati da bude posebna društvena organizacija.

Važno je napomenuti da su klasici, vodeći računa o opštim za- konitostima oružane borbe, tj. stepenu razvoja naoružanja i opreme, istakli neophodnost da se u procesu oduzimanja vojne organizacije ne isključuje, već naprotiv, da će biti neophodno postojanje posebnih profesionalnih manjih ili većih grupa vojnika koje bi imale pr- venstven zadatak da budu jezgro za izvođenje vojne obuke i even- tualno razvijanje ratne vojne organizacije.¹⁴ Dakle, naoružani narod predstavlja nov oblik vojnog organizovanja socijalističkog društva, tačnije, negaciju vojne organizacije nikle u klasnom društvu, a po formi ispoljavanja, takođe, kvalitativno novu pojavu, kojoj je naj- bliži milicijski tip vojne organizacije. Stepenu razvoja socijalističkih

11 A. Bebel — *Ne stajaću već narodnu vojsku* — Štuttgart 1898.

12 Š. Frans — *Radnička klasa i Žan Žores* — Pariz 1915. god.

13 Vidi: Marks i Engels — *Kritika gotskog i erfurtskog programa*, izd. Kultura 1959. god.

14 Engels je u više navrata kao, na primer, u pismu Marksu 1868. godine pisao: »...komunističko društvo će svoju vojnu organizaciju formirati po uglavnom milicijskom sistemu, ali ni tada apsolutno samo po milicijskom.

društvenih odnosa, vojnotehnički i spoljni faktor usloviće konkretne oblike vojnih struktura socijalističke društvene zajednice.

Praksa razvoja vojne organizacije socijalističkih zemalja od oktobarske revolucije do danas potvrđuje veličinu i realnost učenja klasika marksizma o vojnoj organizaciji socijalističke društvene zajednice kao novom kvalitetu, sadržaju i obliku u odnosu na vojnu organizaciju klasnog društva.

Opšta nerazvijenost materijalne proizvodnje, izražena kroz klasični odnos snaga preko koga se prelamaju spoljni faktori u zemljama u kojima je prvo pobedila proleterska revolucija, usloвила je da se bitna obeležja vojne organizacije starog društva, uz neke promene u kvalitetu ljudskog faktora, nužno prihvate i koriste u borbi za učvršćivanje socijalističkih društveno-političkih i ekonomskih odnosa. Tako se, na primer, u SSSR, pa i u našoj zemlji, odmah posle pobeđe revolucije, prišlo uspostavljanju i jačanju centralističke državne vlasti, a, shodno tome, i vojne organizacije po tipu stajaće vojske. Klasni odnos snaga (malobrojnost radničke klase, kolebljivost saveznika iz perioda revolucije, opasnost od spoljne vojne agresije i dr.) determinisali su da se vojna organizacija na takvom stepenu razvitka socijalističkih društvenih odnosa izrazi kao vojna organizacija socijalističke države po tipu stajaće vojske.

Birokratsko-etatističke deformacije u nizu socijalističkih zemalja našle su odraza i na planu vojne organizacije. Naime, kada su stvoreni izvesni objektivni i subjektivni uslovi za dalji razvoj socijalizma, nisu se tražili novi socijalistički društveni odnosi, pa prema tome ni adekvatni oblici i sadržaji vojne organizacije, već su se sve klasične osobenosti oblika stajaće vojske prihvatale i adaptirale birokratsko-etatističkoj društvenoj strukturi.

Razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u našoj zemlji stvaraju objektivne i subjektivne uslove za realizaciju Marksove ideje o naoružanom narodu u socijalističkom društvu. Naime, proces razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa, vanblokovska spoljna politika, društveno-politička i vojnotehnička obeležja eventualnog rata i dr. nametnuli su našem društvu potrebu traženja praktičnih rešenja u pravcu stvaranja vojnih struktura, tj. novih sadržaja i oblika vojne organizacije koji će biti najadekvatniji odraz naše stvarnosti. Ta sadržinski nova vojna organizacija našeg samoupravnog socijalističkog društva može da bude samo svojevrsan oblik Marksovog naoružanog naroda, koji će najbolje vršiti osnovne funkcije oružane odbrane samoupravnih socijalističkih odnosa od eventualne agresije spolja, od unutrašnjih birokratsko-etatističkih i drugih, socijalizmu neprijateljskih snaga.

Na savremenom stepenu razvitka našeg društva vojna organizacija se neminovno mora izražavati kroz jedinstveno postojanje i delovanje naoružane radničke klase i čitavog naroda i operative vojske kao nedeljive, integralne vojne sile samoupravnog socijalističkog društva. U sklopu naoružanih formacija naroda i drugih oblika borbe i otpora, operativna vojska treba da predstavlja najbolje opremljeni, najstručniji, najudarniji organski deo nedeljive

vojne sile našeg socijalističkog društva. Radi se, dakle, o svojevrsnom putu transformacije vojne organizacije kao koncentrisanog izraza vojne moći državne organizacije u naoružani narod — vojnu silu samoupravnog socijalističkog društva, kojom se u savremenim uslovima postiže maksimalan stepen odbrambenih sposobnosti naše zemlje i dalje razvijaju unutrašnji socijalistički samoupravni odnosi. Operativna vojska, kao integralni deo naoružanog naroda, da bi mogla ispuniti svoju ulogu najstručnijeg i najudarnijeg dela naoružanog naroda, mora stalno evolutivno menjati svoju prirodu, svoj unutrašnji odnos i obeležja koja bi, u suštini, bila vojni odraz samoupravnih socijalističkih ekonomskih i političkih odnosa.

Naš koncept opštenarodne odbrane i mere na njenoj realizaciji predstavljaju dalji kvalitativni skok u prilagođavanju vojnog organizovanja dostignutom stepenu razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa u ekonomskoj, političko-pravnoj i ideološkoj sferi naše socijalističke društvene zajednice.

Dakle, marksistički koncept naoružanog naroda u socijalističkom društvu predstavlja, po društveno-političkoj suštini i obliku ispoljavanja, kvalitativno nov društveni fenomen, preko koga se odvija proces podruštvljavanja vojne moći i postižu optimalne mogućnosti odbrane. Dok je u klasnim i birokratsko-etatističkim društvima vojna organizacija predstavljala odvojenu i osamostaljenu organizaciju od društva koja je u pojedinim istorijskim situacijama privremeno uključivala u sebe (kao integralni deo ili saveznike) pojedine oblike otpora i borbe narodnih masa, naoružani narod, kao izraz vojne moći samoupravnog socijalističkog društva, predstavlja društvo u celini, naoružano i pripremljeno za opštenarodnu odbranu od agresije spolja i unutrašnjih neprijateljskih snaga, sastavni deo procesa podruštvljavanja, odnosno, odumiranja političke sile — države kao odvojene organizacije od društva. I zato nacružani narod nije vojna organizacija u klasičnom smislu, već oblik preko koga se ta izdvojena vojna sila vraća društvu, podruštvljava.

Pukovnik
Miloš Z. PRELEVIĆ